

Smrť Štefana Koháryho

Bol to smelý vojak. Najsmelší spomedzi všetkých vojakov z dvoch stolíc – z Hontianskej a Tekovskej. Siedmim banským mestám rozkazoval. Tritisíc husárov ho na prvé slovo muselo poslúchať, taký rang mal od cisára daný. Poslednú kvapku krvi by bol zaňho každý jeden vycelil. Pán Ištván ho volali. Chýr sa o ňom niesol od Viedne až po Istambul. Turci sa ho báli viac ako ohňa a ešte viac ako hronskej povodne, čo ich neraz ako kurence do Dunaja poodnášala.

Nedalo sa naňho útočiť chlapy spredu. Bol ako víchor. Všetko zmietol pred sebou. Tak len zboku a zozadu striehli všakovakí mohamedánski odkundesi a záškodníci. Otrávenými šípami ho probovali zo sveta zničiť, horiace kopije doňho hádzali, všetko márne. Vysekal sa ten z každej šarvátky. A koňa akého mal! Kde nestačil Koháryho meč, tam pomohli Viktorove kopytá a zuby. Lebo latinské meno mu dal, Viktor – víťaz, ako bolo vtedy zvykom.

Levický zámok by nikdy nebol padol do tureckých rúk, keby nie zrada zradcovská! Lebo takí kasteláni a žoldnieri sa zhrčili okolo neho, čo sa dalo o nich povedať, že najprv radia, potom zradia. A tak celú zimu vial na Levickom zámku konský chvost s polmesiacom. Keď sa po jarných dažďoch trocha vyčasil, Koháry sa s cisárskym vojskom podujal vykúriť Turkov z Levíc. Keď sa to levickému begovi o uši otrelo, až z Ostrihomu a zo Sečianok si dal pomoc došikovať. Bolo ich ako lúčnych koníkov pod Levicami. Ale aj našich sa nahnalo od Prešporka, od Nitry, z Horniakov. Pri Kozárovciach lágrovali, cez Mačací brod kanóny popreťahovali, v Tlmačoch si most zbúchali, čo tri dni a tri noci vojsko po ňom maširovalo. Hotový babylon! Poľskí dragúni, talianska artiléria, rakúska infantéria, maďarskí husári, slovenskí strelci, čo vlka na tri dohodena vedeli skoliť. Strhla sa bitka na akú sa ani predtým, ani potom nikto nepamätal. Paľba sa začala na svite a do slnka skonania sa rúbať neprestali. Od Tlmáč až po Levice samý prach a kúrňava! A Koháry na svojom Viktorovi so svojimi husármi vždy v tom najtuhšom!

V Leviciach, kde je teraz Koháryho ulica, bol voľakedy majer a okolo neho plno starých vrb. Aj sto ich mohlo byť. Po samú Kusú horu sa ťahali. Ako, ako nie, len tam voľáka guľa Kohárymu rovno do čákova trafila. Čákov odfrkol, ale inak nič. Len vlasy sa pánu Ištvánovi rozstrapatili. A ako tak letel na tom koni, tie grófske vlasy dlhokánske sa mi do haluze zachytili a ostal tam na vrbe visieť. Ale ten jeho Viktor mal viac rozumu ako daktorý človek. Pekne sa vrátil, podbehol pod neho, Koháry sa znova vyšvihol do sedla, vlasy si šablou z konára vyslobodil, odťal z nich polovičku a zasa do najtuhšieho. Ešte väčšiu guráž chytil na

tých Turkov prekliatych! Tí už mleli z posledného. Pomaly sa dávali na juh. A Koháryho husári za nimi!

Vtedy pána Ištvána druhýkrát trafili. Spakruky strelená guľka mu prsia prevráta. Sklátil sa, hlava sa mu zeme dotýkala, ale pravá noha mu zostala v strmeni zaseknutá. Kôň sa ako divý rozbehol preč z toho pekla krvavého. Podlužianku s ním preskočil, zimánovský močiar prebrodil, horiacu raž pri Kotrmáni obišiel, cez Teplicu ho prevliekol. Až poniže Rybníka sa pánova čižma vyšmykla zo strmeňa.

Viktor ostal zo zvesenou hlavou stáť nad Koháryho nevládnym telom. Celú noc sa nepohol od neho, čo želel nad ním.

Chýr o pána Ištvánovej smrti tak rozjedoval jeho bojovníkov, že Turci si už do noci nevydýchli. Čo sa nechceli dať rozsekať, fujzdili kade ľahšie.

Na druhý deň bola smútočná rozlúčka s padlými hrdinami, vojenská defilírka pred otvorenými truhlami. Zvony vyzváňali, kanóny strieľali, šable sa blyšťali v letnom slnku. Nad zabitými Turkami sa vznášala čierňava krkavcov.

Dve pážatá na strieborných opratách držali Viktora nad zlatou truhlou. Plakalo to nemé zviera. Pohrebná ceremónia bol a v najlepšom, keď sa kôň odrazu vzopál na zadné nohy, bolestne zaerdžal, ako blesk preletel ponad nastúpené vojská a stratil sa v chotári.

Štefana Koháryho pochovali v beňadickom kostole. Na svoj zámok sa už viac nevrátil. Pri Leviciach, kde spadol z koňa, mu postavili v aleji topoľov pekný pamätník. Druhý pamätník je v chotári Hronských Kosíh, tam kde pán Ištván posledný raz vydýchol. Bolo to 19. júla 1664.

A jeho Viktor? Ľudia vravia, že sa ukazuje za mesačných nocí medzi Hronským Beňadikom a Levicami. Tlmačskí rybári ho pri Hrone videli a kľáčianski pastieri ho neraz počuli po kamennej ceste od Švotiho mlyna dupotať.

Krstný otec Bakošov, tí chodili na obnôcke kone pást' na Zimánovciach a tiež mali s ním skúsenosti. Veľa rás sa im just o polnoci kone zhrčili a od ľaku boli ako zbité. Po hradskej cválal velikánsky kôň a oheň mu šľahal z papule. A to bol ten Koháryho kôň. Už tristo rokov hľadá svojho pána.

Melicher, Jozef: Tekovské povesti. Bratislava, Tatran 1989, s. 37-38.

rang - hodnosť; odkundes - pobehaj; probovať - skúšať; kastelán – správca hradu, zámku; žoldnier – platený najatý vojak; beg – turecký hodnosťár; lágrovať - táboriť; dragún - jazdec; artiléria - delostrelectvo; infantéria - pechota; husár - jazdec; kúrňava - kúdol; čakov – šišak, vojenská čiapka; spakruky – ľahko, povrchno, ledabolo; sklátiť - zvaliť; defilírka - pochod; obnôcka – nočné pasenie koní; zhrčiť – zoskupiť.